

ВПРОВАДЖЕННЯ ДАНИХ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ, BLOCKCHAIN ТА BIG DATA В ЦИВІЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО

PROVIDING DATA TO PIECED INTELLIGENCE, BLOCKCHAIN AND BIG DATA IN CIVIL LIFE

Кабальський Р.О., к.ю.н.,
асистент кафедри теоретико-правових дисциплін

*Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Розвиток суспільства нерозривно пов'язаний з активним технологічним прогресом, який покликаний полегшувати буденні задачі, оптимізувати процеси як в побутовому житті так і професійній діяльності людини. Однозначним є те, що наразі штучний інтелект не може повністю замінити людський, проте в статті розглядається особлива сфера для IT-стартапів, де такі технології можуть принаймні значно полегшити людську працю, а також і покращити якість розгляду спорів.

Юриспруденція – достатньо складна сфера для технологій штучного інтелекту, що зумовлено великою кількістю колізій, обставин справ, що не можуть піддаватись лише технічному аналізу, а потребують перевірки людиною. Саме проблематика такого застосування і є тематикою статті.

Беззаперечним є те, що правосуддя може вершити лише людина, проте багато вже наявних технологій можуть оптимізувати процеси в ході цивільного судочинства, починаючи від сторін спору на етапі збору та аналізу доказів з застосуванням технологій аналізу великих даних, реєстрацією та захисту доказів від фальсифікації за допомогою комп'ютерного перекладу, дослідження суддею доказів, що знаходяться в іноземних документах чи нормативно-правових актах самостійно, зменшення навантаження на секретарів судового засідання, шляхом заміни їх на робота, що здатен розпізнавати та записувати текст, а тобто вести протокол судового засідання.

Такі технології мають лише одну мету – покращення реалізації принципу доступу до правосуддя. В статті проаналізовані кейси застосування технологій штучного інтелекту в судочинстві інших країн та більшість з них показує позитивні результати, незважаючи на початкову складність їх розробки. Проте, в статті також зазначається, що IT-потенціал в Україні достатньо високий та саме наші фахівці вдало проявляють себе в роботі з іноземними компаніями та державами.

Ключові слова: штучний інтелект, big data, blockchain, цивільне судочинство, IT-стартапи, юриспруденція, технології, доказування, доступ до правосуддя.

The development of society is inextricably linked with active technological progress, which is designed to facilitate everyday tasks, to optimize processes in both everyday life and professional activity of a person. It is clear that artificial intelligence cannot completely replace human intelligence at the moment, but the article considers a special area for IT startups where such technologies can at least greatly facilitate human work, as well as improve the quality of dispute resolution.

Jurisprudence is a rather complex field for artificial intelligence technologies due to a large number of collisions, circumstances of cases that cannot be subjected to technical analysis only, but require human verification.

It is undisputed that justice can only be administered by a human being, but many technologies already available can streamline processes in civil litigation, from litigants at the stage of evidence collection and analysis to the application of big data analysis technologies, registration and protection of evidence against falsification with the help of computers computer translation, the judge's independent examination of evidence contained in foreign documents or legal acts, reduction of the burden on court session secretaries, by replacing them with a robot capable of recognizing and writing down text, i.e. keeping the minutes of the court session.

Such technologies have only one goal – to improve the implementation of the principle of access to justice. The article analyzes the cases of application of artificial intelligence technologies in the judiciary of other countries, and most of them show positive results, despite the initial complexity of their development. However, the article also notes that the IT potential in Ukraine is quite high, and it is our specialists who successfully work with foreign companies and states.

Key words: artificial intelligence, big data, blockchain, civil justice, IT startups, jurisprudence, technologies, evidence, access to justice.

Постановка проблеми. Беззаперечним є факт, що законодавство та судочинство має «йти в ногу» з розвитком сучасних технологій. Тільки так можливо забезпечити одну з основоположних функцій судочинства – відновлення порушених прав. Багато сучасних технологій вже інтегровано в діяльність судів як і в Україні так і закордоном.

Більшість процесів, що забезпечують працездатність судів вже автоматизовано, проте такі аспекти як використання штучного інтелекту, обробка великих даних та блокчейн є ще недосяжними технологіями, для доказування. Проте, оскільки, вони вже наявні в цифровому світі, то необхідно бути готовими і до використання інформації цих систем в доказуванні, що звісно потребує нормативно-правового визначення їх статусу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема впровадження сучасних IT-технологій в судочинство є достатньо поширеною для наукового обговорення і знаходить своє відображення в працях Чванкіна С.А., Доліної Н., Гетьманцевої М.О., Кройтора В.А., Лазько О.М. та інших.

Метою статті є аналіз можливостей застосування технологій штучного інтелекту в цивільному судочинстві

Україні та стан нормативно-правового регулювання таких технологій, дослідження переваг та недоліків технологій штучного інтелекту та визначення меж його впровадження.

Виклад основного матеріалу. Штучний інтелект – це організована сукупність IT, із застосуванням якої можна виконувати складні комплексні завдання за допомогою використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [1].

На сьогодні використання штучного інтелекту демонструє значну перевагу – заміну людської праці. Постає питання можливості такої заміни в сфері юриспруденції. Як правило юридичні IT-проекти базуються саме використанні штучного інтелекту, проте більшість з таких проєктів хоч і є геніальними з огляду на думку програмістів, проте зазначають чимало критики від юристів.

Так, наприклад, чат-бот «DoNotPay» хоч і наділений безпрецедентними послугами у вигляді прорахунку найбільшої суми компенсації по справі, подачу позовної

заяви до суду, оплати судових витрат, проте такий бот не вміє формувати індивідуалізовану позовну заяву, збирати докази та вести представництво в суді [2, с. 306].

Звісно, в інших сферах юриспруденції використання таких технологій має більший успіх. Так, наприклад існують боти для перевірки даних перед патентуванням, для консультації з основних юридичних питань. Цікавим є досвід Австралії де існує робот-замінник нотаріуса. Такий автомат встановлений в торговому центрі, де кожен відвідувач може купити необхідний документ, ввівши свої дані в потрібні поля, серед них заповіти та типові договори [2, с. 308]. Питання створення договорів є надзвичайно поширеним для IT-стартапів, проте досі не існує жодного створеного досконалого бота, з виконання такої роботи, який міг би індивідуалізувати всі запити сторін в договір.

Найскладнішими у реалізації, звісно, є технології, що допомагають у вирішенні спорів, проте з такими вже можуть стикнутись покупці, оформлюючи скаргу на товар на популярних майданчиках – AliExpress, Amazon, Iherb і тд [3, с. 333-335].

Цікавим є те, що в деяких країнах державні органи не стоять осторонь від сучасних технологій. Так, наприклад, в Австралії розроблена онлайн-послуга, яка пропонує парам перед розлученням з допомогою боту розділити спільне сумісне майно, а також пропонує декілька варіантів такого поділу керуючись виключно інформацією про його вартість [4].

Ускладнюючим, проте природнім фактором в застосуванні таких технологій є те, що законодавство розвивається не настільки швидко. Європейська комісія з ефективності правосуддя Ради Європи прийняла перший європейський акт, в якому викладаються етичні принципи, що стосуються використання штучного інтелекту в судових системах.

Хартія закріплює основні принципи, які можуть служити керівництвом для розробників, законодавців та фахівців з питань правосуддя, коли вони стикаються з швидким розвитком штучного інтелекту в національних судових процесах. Європейська комісія з ефективності правосуддя Ради Європи визначила такі основні принципи, яких слід дотримуватися в сфері штучного інтелекту і правосуддя:

- 1) поваги основних прав людини;
- 2) недискримінації;
- 3) якості і безпеки (щодо обробки судових рішень і даних з використанням сертифікованих джерел і нематеріальних даних в безпечному технологічному середовищі);
- 4) прозорості, неупередженості та справедливості;
- 5) «під контролем користувача».

Кожного користувача необхідно чітко і зрозуміло інформувати про обов'язковість рішень, пропонованих інструментами штучного інтелекту, про різні можливі варіанти і його право на юридичну консультацію та звернення до суду [5].

Відсутність національного законодавства в цій сфері виправдано зумовлено малим досвідом використання технологій штучного інтелекту, оскільки на даний момент передбачити всі аспекти, що потребують нормативно-правого регулювання не видається можливим. Також важливу роль грає той фактор, що все ж таки людський інтелект поки є незамінним, а тому такі програми можуть виконувати допоміжну, рекомендаційну роль, проте не вирішальну.

В Україні Міністерство цифрових технологій розробило проект Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, яка схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р.

Концепція містить окремий розділ «Правосуддя», в якому поставлені наступні завдання:

- 1) подальший розвиток вже існуючих технологій у сфері правосуддя; Електронний суд, Єдиний реєстр досудових розслідувань тощо;

- 2) впровадження консультативних програм на основі штучного інтелекту, які відкриють доступ до юридичної консультації широким верствам населення;

- 3) попередження суспільно небезпечних явищ шляхом аналізу наявних даних за допомогою штучного інтелекту;

- 4) визначення необхідних заходів адаптації засуджених шляхом проведення аналізу наявних даних за допомогою технологій штучного інтелекту;

- 5) винесення судових рішень у справах незначної складності (за взаємною згодою сторін) на основі результатів аналізу, здійсненого з використанням технологій штучного інтелекту, стану дотримання законодавства та судової практики [1].

Саме пункти 1, 2, 5 цього розділу і стосуються змін до цивільного судочинства. Стосовно останнього вважаємо, що наявність технологій штучного інтелекту, які можуть використовуватись в винесенні судових рішень є настільки різноманітною, що варто розглянути хоча б деякі з них.

По-перше, це комп'ютерні можливості розпізнавання обличчя, зображень, тексту, документів, аудіо-, відео- файлів, що можуть використовуватись як при доказування (наприклад, в справах про захист прав інтелектуальної власності) так і при винесенні рішення суддею, який може користуватись такими технологіями для більш об'єктивної оцінки доказів.

По-друге, це технології з розпізнавання голосу, тексту та його перекладу. Їх вдосконалення в майбутньому надаватиме розширення принципу доступності до правосуддя, наприклад іноземцям, без залучення перекладача, а в деяких випадках і представника [6]. Поряд з цим системи перекладу можуть допомагати суддям у вивченні іноземних нормативно-правових актів, може знизити судові витрати за рахунок відсутності необхідності перекладу і посвідчення іноземних документів. Крім того технологічні можливості розпізнавання мови зробить реальним заміну секретаря судового засідання, шляхом розпізнавання та запису протоколу судового засідання.

В українському судочинстві вже застосовуються технології штучного інтелекту, наприклад при кодуванні даних перед оприлюдненням їх в Державному реєстрі судових рішень. Фахівцями державного підприємства «Інформаційні судові системи» створений унікальний, ексклюзивний продукт-модуль на основі штучного інтелекту, що дозволяє максимально підвищити ефективність обробки до 95% і мінімізувати зайнятість фахівців [7].

Висновки Ради ЄС містять положення, щодо необхідності гарантування захисту даних і прав людини, у випадку використання штучного інтелекту. Використання таких систем не повинно суперечити принципу правової визначеності, а також, що основною метою їх є зміцнювати довіру до штучного інтелекту та поширювати його впровадження, в процеси де можлива алгоритмізація [8].

На нашу думку, судочинство неможливо замінити технологіями штучного інтелекту, проте саме користь від їх використання може стати в нагоді при винесенні рішення суддею. Людський інтелект все одно має застосовуватись при перевірці даних, наданих технологіями. Перш за все, технології можуть відповідати принципу верховенства закону, в той же час, як жива людина може своїми рішеннями реалізувати принцип верховенства права.

В той же час своє практичне втілення технології штучного інтелекту можуть віднайти вже зараз: наприклад, визначення реквізитів договору, дати його укладення, форми, справжність підпису, обрахування необхідних сум (розмір судових витрат, неустойка, упущена вигода), обрахунок строку позовної давності та інших строків, визначення плагіату, підробок [9].

Ще однією практично важливою технологією для цивільного судочинства є технологія bag data (обробка великих даних), що дозволяє з величезного обсягу інформації виокремити лише необхідні положення. Це значно

скоротить час судового розгляду, дослідження доказів, підготовку до судового засідання сторонами.

Наприклад, штучний інтелект під назвою Law Geex AI переміг 20 корпоративних юристів, що спеціалізуються на перевірці контрактів, в змаганні, метою якого було виявлення помилок в юридичних документах. Юристи і робот отримали для аналізу 5 угод про нерозголошення інформації. LawGeex AI коректно визначив 94% помилок – стільки ж, скільки найуспішніші біологічні юристи, притому що середній людський показник склав 85%, а мінімальний – 67%. При цьому машина впоралася із завданням за 26 секунд, а люди працювали з документами в середньому по 92 хвилини [10].

Проте для впровадження технологій обробки великих даних в цивільне судочинство необхідно забезпечити повну цифровізацію всіх документів, що надходять до суду. Але з огляду на всі зазначені переваги такий підхід зможе значно покращити процес доказування, судочинства, судову статистику, аналіз судової практики.

Впровадження ІТ у судочинство, а саме використання відкритих даних, дозволяє вирішити проблему **вільного доступу до електронних доказів** з боку суду та учасників процесу.

Іншою технологією, що зможе допомогти в оцінці доказів є створена технологія blockchain – це технологія розподіленої однорангової мережі загального користування, яка може зберігати інформацію про транзакції на постійній основі і без можливості її зміни, і яка захищена криптографічними засобами.

Блокчейн забезпечує безпрецедентно високий рівень захисту інформації та дозволяє створювати повністю децентралізовані системи. Висока стійкість системи до атак дозволяє використовувати її в таких сенситивних сферах, як електронні фінанси, держзакупівлі, електронні бюджети. Четверть блокчейн-проектів світового рівня мають українське походження, саме тому Україна має потенціал для проведення досліджень цієї технології [11, с. 54-56].

Наприклад в сфері доказування така система вдало використовується в Китаї і полягає в інноваційному методі електронного зберігання доказів. Так, Верховний народний Суд Китаю створив «Єдину платформу народної судової блокчейн-конвенції» та застосував технологію блокчейн для розподіленого зберігання та боротьби

з фальсифікацією доказів. Уніфіковану платформу побудовано на основі блокчейн, вона має 27 вузлів, таких як суди, національні центри обслуговування, багатосторонні посередницькі платформи вирішення спорів, нотаріальні контори та центри криміналістики [12].

Станом на березень 2021 року на китайську національну платформу судового блокчейна були завантажені 640 мільйонів фрагментів даних для зберігання судових доказів, і майже 2,5 мільйона з них – сертифіковані, відмічають дослідники. Якщо раніше для засвідчення змісту доказів у таких випадках, як порушення авторських прав, потрібно було звертатися до нотаріуса, тому що такі докази можна було легко стерти, якщо вони не були належним чином задокументовані, то тепер блокчейн може взяти на себе функції нотаріуса з блокування або документування доказів [13].

В Україні поки що такі технології не впроваджуються, хоча вже декілька років точаться активні обговорення можливої реалізації. Тільки таким способом можна на 100% убезпечити інформацію від фальсифікації.

Висновки. Технології штучного інтелекту невпинно розвиваються і однозначно полегшують роботу більшості людей. Не можна стверджувати, що Українське цивільне судочинство далеке від використання ІТ-технологій – це і впроваджена система електронного суду, Державний реєстр судових рішень та інше.

Все ж такі штучний інтелект не може вершити правосуддя, оскільки наділений лише технічними можливостями аналізу даних, проте перспективи застосування в судочинстві є необмеженими: це і можливість розпізнавати інформацію, голос, вести переклад як судового засідання так й іноземних нормативно-правових актів, документів, порівнювати дані, ведення електронних реєстрів даних, за допомогою аналізу великих даних, захист інформації від фальсифікації. Все це значно полегшило б роботу ряду працівників, що задіяні в судочинстві – експерти з питань права, перекладачі, секретарі судового засідання, сторони, які потребують обробки великої кількості даних для збору доказів, судді, які можуть спиратись на комп'ютерну перевірку даних. Найголовніша перевага використання таких технологій – це розвиток судочинства у відповідності до вимог і викликів суспільства, що значно вплине на реалізацію принципу доступу до правосуддя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. №1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 19.11.2022).
2. Чванкін С. А. Інформаційні технології у доказуванні в цивільному процесі: теоретичні та практичні аспекти : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2021. 518 с.
3. Чванкін С. А. Онлайн-медіація. Альтернативне вирішення цивільно-правових спорів: підручник; за ред. Н.Ю. Голубевої. Одеса : Фенікс, 2021. С. 333-335.
4. В Австралії штучний інтелект буде займатись розподіленням майна во время розвода. URL: <https://yaizakon.com.ua/v-avstralii-iskusstvennyj-intellekt-budet-zanimatsya-raspredeleniem-imushchestva-vo-vremya-razvoda/> (дата звернення: 19.11.2022).
5. The CEPEJ European Ethical Charter on the use of artificial intelligence (AI) in judicial systems and their environment, 4 December 2018. URL: <https://rm.coe.int/presentation-note-en-for-publication-4-december-2018/16808f699d> (дата звернення: 19.11.2022).
6. Дьоміна Н. Усний машинний переклад як він є (і як його немає). URL: <https://everest-center.com/usnij-mashinnij-pereklad-yak-vin-ye-i-yak-jogonetaue/> (дата звернення: 19.11.2022).
7. Персональные данные в реестре судебных решений будет обрабатывать искусственный интеллект. URL: <https://yaizakon.com.ua/personalnye-dannye-v-reestre-sudebnyh-reshenij-budet-obrabatyvat-iskusstvennyj-intellekt/> (дата звернення: 19.11.2022).
8. Council conclusions on shaping Europe's digital future (2020/C 202 I/01) [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020XG0616\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020XG0616(01)) (дата звернення: 19.11.2022).
9. Искусственный интеллект в суде: как он будет работать. URL: https://pravo.ru/opinion/232129/?desc_suggest_1_232129= (дата звернення: 19.11.2022).
10. Робот победил юристов. URL: <https://yaizakon.com.ua/robot-pobedil-yuristov/> (дата звернення: 19.11.2022).
11. Цифрова адженда України–2020. Концептуальні засади. URL: <https://ucco.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf> (дата звернення: 19.11.2022).
12. Голубева Н.Ю. Электронное судопроизводство в Китае: Интернет-суды, Мобильный микросуд, «разумные процессы», blockchain, AI и COVID-19. Я и Закон : информационно-юридический сайт. 12.06.2020. URL: <https://yaizakon.com.ua/elektronnoe-sudoproizvodstvo-v-kitae-internet-sudy-mobilnyj-mikrosud-razumnye-protsessy-blockchain-ai-i-covid-19/> (дата звернення: 19.11.2022).
13. China hopes artificial intelligence can help streamline court procedures and boost judicial credibility. URL: <https://www.inkstonenews.com/tech/china-may-become-worlds-first-bring-ai-legal-system/article/3125009> (дата звернення: 19.11.2022).